Bori Imre:

William Faulkner

A franciák fedezik fel, Andre Gide, ez a stílus-inyenc áldozik elismerő cikkel neki, nemrég a Svéd Akadémia ítélte méltónak a Nóbel-díjra, egész sor neves író került hatása alá, Európában már fogalom, egyfajta irodalom, művészet-szemlélet, álláspont megtestesítője, egyike a legnevesebb íróknak; Amerika közömbösen vagy éppen ellenségesen fogadja, következetesen hallgat róla, könyvei a korlátlan lehetőségek hazájában alig párezer példányban jelennek meg, egyszóval Amerika (főleg a Nóbel-díj odaítélése előtt) alig vett róla tudomást. Míg Steinbeck — aki igen kemény bírálója az amerikai társadalmi viszonyoknak, közönségsikert is tud egy-egy könyvével aratni, vagy Caldwell, ha mást nem is, de a kispolgárok gyülöletét magára zúdítja, meg tudja mozgatni a közvéleményt; Faulkner, írásainak e külső sikeréből és sikertelenségéből ítélve elefántcsonttoronyban él, kit nem érdekel sem a közönség véleménye (ez különben is igen gyakran egyoldalú és téves), sem a kritikusok ítélete, akik különböző irodalmi, társadalmi, politikai, művészeti, emberi pozicióból nézik és bírálják egyre gyarapodó életművét.

Külsőségeiben Faulknernek ez a hatástalansága még nem lehet döntő erő a Faulkner körül vívott irodalmi vélemény-háborúban a rajongó Európa és a közömbös Amerika között. Mindenesetre érdekes jelenség az, amelyet Faulknerrel foglalkozva nem szabad figyelmen kívül hagynunk. Európában Faulknert eredeti tehetségnek tartják, nagyszerű írónak, aki nemcsak különálló és egyéni esztétikával rendelkezik, hanem akinek határozott társadalmi akcentusai is vannak, eredeti alkotónak, akinek műveit olvasva egy társadalom szellemiségét ismerhetjük meg, és aki tudott újat is mondani, és ezt új nyelven és új — módszeres ábrázolással tette, a mai emberek emberségéből, vágyairól és álmairól, nyomoráról és nagyságáról.

Amerika három szóban foglalja össze kifogásait Nóbel-díjas fiával kapcsolatban. Mind a három jellemző és nagyon találó, nem annyira Faulknerre vonatkoztatva, hanem az amerikai társadalom kicsinyességére, szellemének előítéleteivel, álszenteskedéseire és bizonyos mérvű primitívségére vet fényt. Íme a három szó: morbidsé, erkölcsi felelőtlenség, érthetetlenség. Amerika szemében Faulkner morbid, erkölcstelen és érthetetlen. És mert mindezek a fogalmak társadalmilag is meghatározottak, fölösleges ezen a helyen az amerikai közvélemény e meghatározásait cáfolni vagy igazolásul érveket keresni Faulkner gazdag életművéből.

Eredetiségét azonban nem vonják kétségbe még azok sem, akik különben kifogásokat emelnek skurpulus-mentes regényeivel kapcsolatban.

Miben rejlik Faulkner eredetisége? — Miben különbözik Amerika többi nagy írójától, mi az, ami olyan különös varázst ad műveinek, amelyeket az egy kicsit is gyakorlott olvasó az első lélegzetvételnél felismer és azután rögtön le is tesz, el sem olvasva? Mi Faulkner íróságának a titka?

Aki először találkozik Faulknerrel, annak rögtön feltűnik regényeinek tömöttsége. Végtelen betűfolyamok úsznak szemeink előtt, amelyeket alig szakít meg a fejezetek vagy a bekezdések pihentető szigete. Hatalmas és úgy érezni, hogy ennek az első oldalon megindult áradásnak nem lehet ellenállni köözönben morzsolódik az olvasók tömege, úgy érezni, hogy rögtön belefúl mindenki, aki elmerészkedik írásainak tizedik oldaláig. Mint egy kínai fal emelkedik az avatatlan olvasó előtt a zárkózott, önmagába merülő író, aki mindenkihez figyelmes, csak éppen olvasójához nem, akinek ezek a művek íródtak. A franciák, akik Proustban már megtanulták becsülni az ilyenfajta írót, rögtön lelkesedéssel fedezték fel, az amerikai közvélemény és kritika azonban, amely megszokta, hogy ízléséhez alkalmaszkodjanak, hogy neki írjanak, alig vett tudomást Faulknerről, mert egyszerűen figyelembe sem vette az olvasók igényeit, aki többre becsülte önmagát és világát, mint a könyvvásárlókat. Gőgösen zárkozott be a szavakba, amelyek egyúttal egy külön világot is jelentenek: Faulkner hőseinek világát, amelybe bejutni legalább annyi áldozat meghozását jelenti, mint a mesék hősének, hogy célhoz érjen. Sokszor úgy tűnik, hogy Faulkner mesterségesen gördít akadályt az olvasó elé, szinte megválogatja ezáltal őket. Az az érzése az embernek, hogy le akarja magáról rázni mindazokat, akik csak szórakozást, könnyű és aránylag olcsó időtöltést keresnek az irodalomban és csak azok számára tartogatja mondanivalóit, akikben van elég intellektuális türelem, hogy gondolatainak, történéseinek csavaros világát fejtegessék és számon tartsák elszánt megjegyzéseit, amelyek

tulajdonképen döntőek műveinek megértésénél.

A szavak mögött elmélkedés és eseményhalmaz rejtőzik, amelyet valaha titkos és sokszor alig megfejthető faulkneri zenei ellenpontban teremtett meg mult, jelen és jövendő egymásbakapaszkodó, egymást átfonó, egyik a másikat megelőző végtelen variációiból. Szinte már póz nála ez az ábrázolási módszer — mondják. Pongyolaságnak tartják és nemtörődömségnek alkotási gesztusait, amelyek egyszerre emlékeztetnek kubista festményre, Beethoven-szimfóniára, Zóla-regényekre és Mallarme szonettjeire. Aligha lehetne tehát rokonait keresni az amerikai irodalomban, amelyben mint Hemingway mondja, nincsen nagy író, csak ügyes írók léteznek. Elefántcsottoronyba zárkózott, amely azonban egyúttal üvegház és természet is, néha az egész Amerika, Faulkner eredetiségét azonban nemcsak ezekben a külsőségekben kell keresnünk. Így csak különce lenne a mai Amerikának, de nem nagy írója is. Ha azonban megpróbálunk írói technikája mögé nézni és megkeresni társadalmi, szociológiai alapjait is, egyéniségének társadalmi meghatározottságait is tanulmányozni próbáljuk, Faulkner eredetiségének mélyebb gyökereire is rábukkanunk.

Nemrég vetették fel az angolok az amerikai irodalommal kapcsolatban, hogy vajjon az még fejlődésének görög vagy már római stádiumában van-e. Vajjon az amerikai író regionális-e még vagy már alkalmazkodott az Egyesült Államok urai világpolitikai helyzetéhez; azaz, vajjon kialakulófélben van-e egy imperiális, egyöntetű amerikai irodalom, stílus és hagyomány. Az angol, a francia, az olasz irodalom még ma is regionális irodalom, az egyik oka annak, hogy azok állandóan megújulnak, új nedv szökik beléjük és az írók megőrzik eredetiségüket és mindig biztos társadalmi talajon mozognak. Az amerikai irodalom kétségtelenül lassan „római" lesz, azaz stílustalan (vonatkozik ez elsősorban az u. n. átlagirodalomra, amelybe aligha sorolhatjuk Hemingwayt, Dos Passost, Stainbecket, Faulknert, Coldwellt stb.) és elvesz az amerikai hétköznapok szürke kispolgárságában.

Faulkner működése, létezése és főleg magatartása még a „görög" korszak fényeit jelenti. Alig van nála nagyobb regionális író ma Amerikában. Nem elégszik meg Déllel mint Codwell, a Közép-Nyugattal, mint Stainbeck, vagy a tengerparttal, mint Hemingway — ő még a Dél-t mikroszkop alá is helyezte, teremtve magának egy országot, egy járást, egy járási székhelyzet, ahol majdnem minden regénye játszódik le, ahova hősei érnek vagy ahonnan elindultak. Ez a kis fiktív földdarab a maga erősen és jellegzetesen déli vegetációjával, társadalmával, embereivel (fehérekkel és feketékkel, természetesen, hiszen Dél-ről van szó) elegendő Faulknernek, hogy egy életet éljen le itt, innen szívja művészetének minden éltető nedvét, ez formázza meg hőseit és ennek fényeinél bontsa ki emberi tragédiáit. Mert Dél (az Egyesült Államok néhány déli állama) különös társadalmi képződmény. Ami Amerikában embertelen, rossz, kivetnivaló, antihumánus, az ezekben az államokban szökkent virágba, itt forrt ki, itt vannak a legnagyobb társadalmi egyenetlenségek és ellentétek, itt a legnagyobb probléma a négerkérdés, itt őrzik még emlékeit egy dicstelen rabszolgatartó társadalomnak. Ezekben az országokban és az ottani emberekben még él a valamikori korlátlanság, itt még nem pallérozódtak a szenvedélyek, itt még az emberek primitívségükben sokkal inkább magukban hordják Amerikának, az amerikai polgárnak temperamentumait, azt, amit Észak gyárai, hivatalai és prairiei már a százados osztályharccal kiöltek, az emberekből és szelíd, békés, standard, a tehnikának és tehnikával élő amerikaivá formálták.

Természetes tehát, hogy Faulkner, maga is Dél szülöttje lévén, elementáris vonzalmat érez Dél kifogyhatatlan gazdag emberi tárháza iránt. Ezekből az emberekből formálja hőseit, egy kicsit úgy is, ahogyan önmaga sem akarja. Mert Faulkner, nagyszámú ismertetője egybehangzó véleménye szerint, letéteményese és nem bírája, sajnálja és nem vádbeszédet ír ellene. Így sokban például déli gőgnek magyarázzák különc és mindenttől eltérő írói nemtörődömségét. Társadalmi koordinátákként elfogadhatjuk mi is déliségét, amely bizonyos mértékben meghatározott társadalmi és politikai állásfoglalást is jelent. Hozzánőtt Délhez, néha még borús szemmel is nézi hunyó fényeit, változásait, torzulását, állandóan gyorsuló átalakulását. Csak liberálisabb és előítéletektől mentesebb, mint honfitársai. Talán csak Balzachoz lehetne hasonlítani politikai állásfoglalását és társadalmi helyzetét. Mert itt vannak különbözőségének gyökerei. Míg a többiek nyiltan állnak szemben az amerikai valósággal: Caldwell radikálisan és szinte gyűlölettél, Steinbeck szociális eszméivel és Hamingway romanticizmusával és heroizmusával, addig Faulkner szomorkás szemmel és sajgó szívvel beszél írásaiban önmaga ellen. Valódi íróságát bizonyítja, hogy erre is hajlandó és képes. Úgy is felfoghatjuk módszerének modorosságát, teljesen különálló, egészen egyéni ábrázoló módját, stílustehnikáját, hogy az egyfajta tiltakozás is, védekezés is a külvilággal szemben, nehogy az belelásson és meglássa az átszivárgó vért, a rejtőző gondolatot a mű mögött, hogy ne találja meg senki az író egyéniségét ott.

Vannak kritikusok, akik Faulknert Dél védelmezőjének tartják, és Faulkner nevéhez egy úgynevezett „déli mítoszt" fűznek. Ezek szerint Faulkner határozottan ellensége a mai Amerikának, műveiben védi azo-

kat a hagyományokat, amelyek jellemzőek arra a tájra és erkölcsöket, amelyek ott uralkodók voltak és részben még ma is azok. Egyes kritikusoknak ilyen véleménye féligazság csupán. Igaz az, hogy Faulkner együtt lélekzik fiktív birodalmával, amely hű képe a reális valóságnak, talán sajnálja is, apologétája is, de alkotás közben sikerül felülemelkednie a hétköznapi kicsinyességeken és vonzalmakon és így művei leggyakrabban kifejezetten a déli államok mai állapotának kritikáját jelentik. Lehet, hogy igazuk van azoknak, akik azt állítják, hogy Faulkner mindezt a déli tradíciók védelmében teszi, ez azonban még akkor sem vonhat le semmit Faulkner értékéből, mintahogyan Balzac jelentőségét sem csökkenthetjük közismerten royalista nézetei miatt. Néha nagyobb hősiesség és értékesebb teljesítmény az igazságot akkor mondani meg, amikor önmagunk ellen is beszélnünk kell, mint az igazság puszta hirdetése.

Kétségtelen azonban az, hogy Faulkner regényeiben a déli táj, a déli emberek olyan világa tárul fel, amely egy pillanatra sem tud vonzó lenni. Amit Faulkner szülőföldjén talál, elsősorban az emberi érzések és szenvedélyek elkorcsosulását, azt úgy, egy hatalmas tehetség megjelenítő erejével teremti újjá regényeiben. Hősei, nem erkölcsösek, valamennyien szenvedélyeik megszállóttjai, démoniak, akiknél teljesedik társadalmi végzetük. Egy társadalom tud csak ilyen lenni, amely nem a jelenben él, hanem végérvényesen a multba zárkozott, annak emberei tudnak csak úgy ölni, lincselni és ölelni. Georg Snell, Faulkner egyik kritikusa írja, hogy Faulkner munkásságával mint egy lidérc nehezedik Dél lelkiismeretére, ugyanakkor pedig Dél is állandó kísértetjárást jelent Faulknernek. Szerinte Faulkner írásaiban Joe fantasztikus meséi nyernek reális társadalmi és emberi tartalmat. Hőseinek a fantasztikum határán mozgó kegyetlen emberiessége, szenvedélye, korlátlansága és aránytalanul nagy méretei különösen erősen hangsúlyozzák az író csalódott nihilista, önmagában meghasonlott életszemlélétét, amely abból a kettősségből is ered, amelyet már az előbb említettem. Így kényszerül arra, hogy a déli államok embereinek életében elsősorban azt lássa meg ami nem emberi, ami perverz, ami kegyetlen és ami erkölcstelen, beteg és abnormális. Műveiben gyakran találkozhatunk a túlzott önérzettel és a borzalmas erőszakossággal. Regényeiben az erkölcs ilyen világa természetesen nem véletlen. Faulkner rendkívül gazdag és erős tehetség, hogy a rettenetest és a fantasztikusat elővarázsolja, mint egy meghatározott és reális, az élet társadalmi történéseinek vetületeként — írja róla Suell, — alkalmat nyujt arra, hogy az író megnagyítva bár, de hű képét adja egy meghatározott társadalom életének. Ez a társadalom pedig a déli államok nemessége, városkáinak kispolgárai, ültetvényeinek négerei, papok, vénkisasszonyok, nyugalmazott katonatisztek, hazátlan csavargók és szerencsevadászok.

Alkotásainak disszonánciáját kihangsúlyozza és felerősíti stílusa is, a jellegzetesen faulkueri közlésmód, amelynek legyőzése nehézség és olvasói gyönyörűség is egyszerre. Úgy bánik a szavakkal, mint egyik európai mestere James Joyce és mondatai, ezek a hatalmas gondolattömbök csak Proust végtelenségéhez hasonlíthatók. Íme egy példa az „Absalom! Absalom!" című regényéből:

„Azt hiszem, az asszony sohasem gyanakodott addig a délutánig, négy év után, amikor újra látta őket, amikor bevitték Bonne-t a házba és ő megtalált a kabátjában egy fényképet, amely sem őt nem ábrázolta, sem a gyermekét; amikor másnap reggel felébredt és azok már elmentek és csak egy levél, egy cédula maradt ott, egy cédula, amelyet Henry írt, mert valószínűleg nem engedte, hogy Bonne írjon — a fegyverszünet bejelentése, kétségek, amelyekkel Judit hallgatólagosan egyezett is, de ő, aki éppen olyan gyorsan visszautasította apja minden tanácsát, mint ahogy Henry is fellázadt volna, de ebben az esetben Henryre hallgat — nem azért mert az férfi, testvér, hanem az egymáshoz-kötöttségük miatt — egy egyéniség két testben — és ők mind a ketten elámítva egy embertől, akit Judit még nem is ismert — de ő is éppen úgy tudta mint Henry, hogy megérti majd ezt a válságot — és engedi neki (Henrynek), hogy kihasználja azt a rövid időt csak a kölcsönösen elfogadott, bár nem mondott és meghatározhatatlan határokig és kétségtelenül mind a ketten tudják — hogy ha elérkeznek addig, addig a határig, Judit, nemének valamelyik ősi gyöngesége folytán, megszegi a fegyverszünetet és ellenségként kerül vele szembe, nem kérve, sőt nem is akarva majd, hogy Bonne is jelen legyen, hogy támogassa, vagy talán nem is engedve, hogy beleavatkozzan, ha jelen lenne is — egyedül tisztáz majd mindent Henryvel, először mint ember, mielőtt még az beleegyezne, hogy úgy viselkedjék mint nő, szerető és fiatalasszony."

Hiábavalóság lenne azt a hosszú és bonyolult körmondatot egyszerűbb alakokká bontani, elveszne Faulkner egyik nagyon jellemző sajátsága, elveszne a kifejezés frissesége, e pillanatban születettsége. Így a természetes és amúgy hatna mesterkéltnek — bár sokan, köztük neves kritikusok is, az ellenkezőjét állítják. Ebben a csavaros kifejezésmódban Faulkner megőrizte a csiszolatlanság a természetes emberi gondolkodás irodalmi kifejezési formáját, ezzel áldozva obulusait Freud mester iskolájának. Így követi árnyékként a faulkneri mondat a hősök és az író gondolkodásának természetes hullámzásait, úgy építi fel, ilyen faragatlan, durva kockákból hatalmas világ-

képeit, anélkül, hogy igyekezne kiegyensúlyozni, kicsiszolni őket. Így nyernek Faulkner írásai nyersességet, így érzi az olvasó, hogy az írót nem érdekli más, mint a nyers valóság, amit nem nemesít meg sem az író magatartásának humanizmusa, sem a hősök embersége. Ezek a cyclopsi mondat-tömbök is hirdetik (formai szempontból), hogy a világ, amelyet ezek hordoznak, durva, kegyetlen kivetkőzött, nyersen szenvedélyes és mindennél szemben végérvényesen indiferens. Mi lenne a faulkneri hősökből a kifejezés idomtalan zártsága nélkül. Halvány árnyak lennének csak, nem mondanának és nem jelentenének semmit. Így azonban primitív őserővel bírnak, van távlatuk, van talaj a lábuk alatt és ég a fejük fölött. Így hősök, egy különös tehetségű író, külön és egyénien meglátott emberei, akik ebben az immaginárius világban a realitás megfoghatóságának magaslataira kerülnek. Az író élményei csak ebben a formában igazán érthetők, bármennyire is ellentmond ez a gyakorlatnak. Szertelenséget is rejt azonban ez a kifejezési forma, amelyet Faulkner legújabb írásaiban igyekszik kordában tartani és csak patinaként alkalmazza. Ez a stílusváltozás, ha nem is olyan nagyméretű és döntő módon megváltozott, mégis arra utal, hogy Faulkner fokozatosan elhagyja ezt a speciálisan egyéni naturalizmusát, amit eddig sajátjának vallott és amelyet következetesen alkalmazott, ami annak a következménye, hogy változás állt be társadalmi szemléletében is. Optimista lett, vagy pontosabban, világosabban látja az utat, amelyen írásainak gyökértársadalma, a déli államok világa, halad.

Mert Faulkner egészen a legújabb írásaig mélyen kétségbeesett, hitetlen, csalódott volt. Úgy és körülbelül akkor kezdte mikor Hemingway, a húszas években, hazatérve a francia frontról egy győztes háború tüzéből, és ő is, akárcsak Hemingway, katonaregényt ír. Érdekes megfigyelni, hogy az amerikai irodalomban egészen másképp tükröződik az I. Világháború, mint bármelyik európai irodalomban is. Amerikából úgy hajóztak át az emberek a „vén" kontinensre, mintha álomvilágba utaznának. Az amerikai ember, aki már abban az időben tökéletes „amerikai" csodálkozással áll meg a fronton, érthetetlen neki mindaz, ami ott történik, egyszerűen, mert mentes minden „európai" betegségtől; túlzott nacionalizmus, imperialista kapitalizmus stb. Frissen, lendülettel élt, onnan jött, ahová a korlátlan lehetőségeket álmodók indulnak. És ez a friss amerikai nemzedék felőrlődik, elvesz Európában és elveszti azt az Amerikát, ahonnan elindult. Keserű tapasztalatok és egy megváltozott, bezárt Amerika fogadja őket. Hitben meginogva, megjárva mindazt, amit a háború produkálni tudott borzalomban és embertelenségben, szárnyszegetten hullik le ez az „elveszett" nemzedék. Illuziótlan és kiábrándult fiatalemberek lepik el az országot, ők Amerikát is másképp látják már, érdeklődési körük megváltozott. Amerika mélytársadalma lebbenti fel az igazi és az eddigi kapitalizmus — munkásság ellentét kibővül, elmélyül, sőt felváltja annak az Amerikának a tanulmányozását, amely eddig hangtalanul (mert nem volt irodalmi ábrázolója) zúzódott, örvénylett és robbanással fenyegetett ott a felszín alatt. Az a nemzedék tehát, amelynek Hemingway és Faulkner a kifejezője, milyen pesszimista volt, csalódott és sokkal inkább társadalmi, mint az előttük működő írók. Hemingway megjelenteti az Isten veletek fegyverek, Dos Passos a Három katona és Faulkner a Katona zsoldja című regényét. Ezek a fiatalkori emlékek azonban csak lökést adtak a halmozódó élményanyagának, de nem borították el véglegesen az amerikai valóságot az akkor induló fiatalok elől. Faulkner is (akárcsak kortársai) továbbjut az élet megismerésében, mélyebben hatol be az amerikai társadalom életébe, mint nagynevű elődei. Csakhamar azonban, kereken huszonöt évvel ezelőtt, megjelenik az első igazán faulkneri regénye, a Sartoris. Visszatér vele szülőföldjére, regénybe hívja családja és környezete alakjait, beleszövi a déli államok minden gazdasági és társadalmi kérdését, amelyet a konfederációsok, yenkik és négerek színes és véres örvénylése, összeütközései, harca, gyűlölete tart izzásban. Történeti regényeket ír, még akkor is, amikor a jelenből veszi témáját. Egy gőgösen arisztokratikus mult és kegyetlenül, nyersen és durván történő demokratizálódó jelen harcát ábrázolja, úgy, hogy a mult pusztulását, romlását, züllését jeleníti meg. Peszszimista. Hősei mind belemerülnek a társadalmi örvénybe; egy osztály bomlását vetíti elénk egyszerre négy-öt dimenzióban. A meglelt téma-kör alkotja azután regényírói munkásságának javát. Páratlan bőséggel merít e témából. Alakjai majdnem mindig ugyanazok, vagy egy családból erednek. Családfájukat is megrajzolta, akárcsak Krlezsa. Szuverén bánásmódja imaginárius hőseivel, a meglelt források alapos kiaknázása nagy művész képességére vall. Ugyanezt mondhatjuk el általánosító erejéről is. Mi sem természetesebb, minthogy ezek a faulkneri regényhősök, a belőlük áradó embertelenség, gonoszság, aljas szenvedély, gyűlölet, könyörtelen tipró vágy megragadta az embereket, ellenkezést váltott ki az olvasókból. Ami még növelte a Faulkner írásművészete ellen irányuló visszautasító magatartást az az erkölcsi világ, amelyet hősei képviselnek. A Sartorisok, a régi ültetvényes, rabszolgatartó nemesség kiveszik ugyan lassan, de átkaként a honfoglaló yenkik ezt a „bourbon" magatartást öröklik. Az újak átveszik a régiek felfogását, szokásait; a régi erkölcsöt is magukévá teszik anélkül, hogy tudnának olyan nagy-

vonalúak lenni, annyira arisztokraták, mint a haldokló nemesek. Csak leegyszerűsítik és eldurvítják Dél tradícióit. Az új földesurakban feltörő régi, multszázadbeli, konfederációs szellem még kétségbeejtőbbé teszi az amúgyis tragikus társadalmi helyzet. Alig van kiút innen és a reményt senki sem csillantja fel azon az átkos földdarabon. A négerek pedig kísértetei annak a világnak. Elég elolvasni Az augusztusi fény (Light in August) című regényét, hogy megdöbbentő és megrázó módon lássuk meg ennek a fajnak minden nyomorúságát. Négernek lenni, állattá válni, üldözött vadként élni, Kainként bujdosni a világban, ez a regény tanulsága. Cristmas, a regény boldogtalan főhőse (bár külseje nem árulja el, hogy néger vér is folyik ereiben) származásának bélyegét viseli magán, annak terhe alatt roskad összse, mert üldözött vadnak érzi magát és hiszi, hogy homlokára van írva: néger vagyok! Mert a négerség, a fekete bőr az átok, lealacsonyítás egy olyan társadalomban, mint amilyen a déli államoké is. A néger-kérdés kétségtelenül emberi kérdése Faulknernek, ha írói munkásságának első felében nem is volt az. Az előbb említett regényében (sokan a XX. század legjelentősebb regényei közé sorozzák) nagyszerű harmóniában egyesül a két főírói problémája: a déli nemesség pusztulása és az akut néger-kérdés is. Éppen ezért is nagy és jelentős ez a könyve. És ha még itt minden vérbe fulladt is, Cristmast az önkívületbe esett jeffersoni polgárság öli meg (Jefferson Faulkner képzelt járásának, Yonapatawpha-nak a székhelye) és a régi nemesi család egyetlen élő tagja, egy idős, perverz vénkisasszony (milyen tragikomédia! Cristmansnak, a négernek a szeretője) a lángok martaléka lesz. Faulkner legújabb alkotásai mégis világosan jelzik már író látásmódjának gyökeres megváltozását. Pár év előtt megjelent regényében az Intruder in the dust-ban (magyar címe körülbelül: Kivetett a porban) az egész komplexumot egészen másképp oldja meg: a fiatal amerikai nemzedékek már önmagukban megoldották e négerkérdést és azt a szándékot képviselik, hogy új helyzetet teremtsenek Délen. Érdekes megfigyelni, hogy most előtérbe kerülnek és központi helyet foglalnak el fiatal hősei. Itt a tizenhat éves Charles Mallison, a Medve című könyvében pedig egy mégfiatalabb fiú. Az Intruder in the dust-ban remek, pergő detektívregény tempójú eseménysorban jelenik meg egy új világ, amely arra is hajlandó, hogy a fehér ember sírját felbontsa, „megszentségtelenítse" csakhogy megőrizzen egy négert a boszszútól, sőt a szégyenkezést, az alávalóság érzéseit is fel tudja ébreszteni az apákban, akik lázasan, csillogóan mánikus szemekkel tudták ordítani és követelni a lincset. A pesszimista Faulknernek ez az optimista, bizakodó véleménye külön is figyelmet érdemel. A humanista írói arcéle bontakozik ki ezekből az írásokból, egy nagy íróhoz méltó szemléletmód körvonalait szemlélteti, amelyben a bizalom és a jövőbe vetett hit mindennek a tengelye.

Faulknernek ez az előbb említett magatartása is bizonyítja, hogy a kapitalista államok minden jelentős írója fejjel társadalma fölé magasodik, hogy szívügye az ember és annak minden emberi problémája. Mert régen elmúltak már azok az idők, amikor az író a polgárság védelmében emelt szót és annak humanizmusát hirdette. A mai nyugati író a kapitalista társadalom akarata ellenére születő emberiség apostola. Hisz a kisemberekben, akikben ma testetöltöttek a kapitalizmus korszakának torzításai, ferdítései dacára is a legelemibb emberi vágyak és szándékok. A kapitalizmus válságának, vedlésének ezek az irodalmi megnyilatkozásai a tanulság erejével hatnak, Faulkner munkásságának, világszemléletének változásai, hitének mélyülése pedig azt bizonyítja, hogy az amerikai társadalmi élet válságából csak úgy lábolhat ki az a társadalom, ha félredob minden előítéletet és radikálisan szembenéz társadalmi és emberi maradiságával.

Ha már Faulkner, az újabb amerikai irodalom e hirhedt pesszimistája, a társadalmi élet degeneráltságának hatalmas irodalmi ábrázolója hangváltozásra kényszerült, akkor ez nemcsak az amerikai élet demokratizálódásának, a szociális eszmevilág behatolásának a következménye, hanem az egész földkerekségnek a béke, az emberiség utáni vágyából is ered.

Faulkner a tanú rá, hogy a régi világ, a „Bourbonnista" Amerika kiveszőben van, amellyel együtt végleg eltűnik majd a mai emberiség egyik legnagyobb szégyenfoltja: a négerkérdés, pontosabban, hogy a négernép kérdés és emberi, politikai, társadalmi kérdés legyen, tragédiák forrása. Faulkner a politikus ebben hisz és ezeknek a szószólója irodalmi alkotásaiban is. Ezeknek a következtetéseknek a levonására pedig maga az író késztette e tanulmány írója, amikor elébe tette gondolatainak, szemléletének maradandó emlékét: néhány regényét.

Jegyzet: William Faulkner (ejtsd: Fokner) 1897-ben született New Albany-ban Régi arisztokrata család sarja. Az első világháborúban a kanadai hadseregben szolgál. Azután néhány foglalkozást cserél. Volt farmer, postás, favágó, tetőjavítással foglalkozik, stb. 1924-ben jelenik meg első könyve, egy verseskönyv. Csakhamar azonban a prózára tér át és néhány jelentős regényt ír: Hang és düh, Fények augusztusban, Szentség Sartoris, Absalom! Absalom! Remek novelláskötetet is kiadott az Ez a tizenhárom címmel. Legújabb művei: Kivetett a porban, Medve, Huszárcsel, Az apát requiemje. 1950-ben Nóbel-díjat kapott. Európában a legamerikaibb írónak tartják, hazájában kevésbé ismert.